

Pinsevandringa 2018

Fra Krabbesund til Trollbergvika via Signalen og Kroksmyr

■ GRUNDE HANNEMYR

310 forventningsfulle og historieinteresserte deltakere møtte 21. mai opp ved Krabbesund skole til pinsevandring, som i år var lagt til den sørøstre del av kommunen. Dette var pinsevandring nummer 39 i historielagets regi. Før vandringa begynte var det gudstjeneste i Krabbesund bedehus ved Arne Lauvhjell.

Torstein Andersen ønsket velkommen på vegne av vandrekomiteen som i år ble ledet av Mari Hope, Erik Johs. Vintermyr og han selv. Været var sommerlig og fint og turen var på 4,5 km. Som kartet viser gikk den fra Krabbesund skole og endte i Trollbergvika med hovedrast på Kroksmyr. Historielaget hadde gått omtrentlig samme tur for 29 år siden, men da i motsatt retning.

T.v.: Erik Johs. Vintermyr (t.v.) og Torstein Andersen var turledere sammen med Mari Hope. Her i starten ved Krabbesund skole. Foto: SRHLJJEH.

Det var 310 deltakere som hadde møtt opp ved Krabbesund skole til starten av årets pinsevandring. Foto: SRHLJH.

1. KRABBESUND Informant på Krabbesund skole var Olav Thormod Aakvåg. Han hadde gått på skole her som gutt fra 1953 til 1957. Det var en fådelt skole med 8-10 elever i småskolen (1. til 3. klasse) og noen flere i storskolen (4. til 7. klasse). Skolehuset ble bygget i 1879. Det har gjennom tidene vært 10 lærere totalt. Den som har vært der lengst, var Petra Gloppekjær. Hun var 25 år da hun begynte og var der så lenge at hun hadde hatt tre generasjoner under sitt kateter. I klasserommet var det to rekker med doble pulter, guttene langs vinduene og jentene ved ovnen.

I 1957 ble skolen nedlagt og elevene overført til Hope skole. Bygningene ble overført til Krabbesund krets. I 1991 ble det nedlagt et stort arbeid med å restaurere skolehuset, som i dag er et greit lokale for lag og foreninger og til selskapeleg samvær. Skolen har fram til nylig vært brukt som stemmelokale.

Erik Johs. Vintermyr overtok deretter og fortalte om Krabbesund bedehus. Det var en viss uenighet om hvor det skulle ligge. Bygningen ble oppført i 1920 av Gunelius Danielsen og Petter Jakobsen. Ved åpningen den 22. august var det over 1000 mennesker til stede. Bedehuset ble det selvfølgelige midtpunkt for alt kristelig arbeid i bygda. Her har vært søndagsskole, barneforening, Yngres, kristelige møter, basarer, gudstjenester, minnesamvær, konfirmasjoner og selskaper. Til sist tok Svein Skalvik – på en humoristisk måte – oss med på et møte på bedehuset i visens form.

På bakketoppen etter Krabbesund bedehus gikk vi forbi stedet der de kjente Krabbesund-losene ble født. De var sønner av Ole Petter Ingebretsen fra Lyngør. Han var los og hadde tre sønner som alle ble losere som sin far. Ingebret, den eldste (1827-1886) fikk tilnavnet «Krabben» og var en av de mest kjente losene på Sørlandet. Vi ble også vist Losheia der losene sto og speidet etter skip på vei inn. Så var det kappseilas for å være først framme ved skuta.

2. FIESUND Neste stopp var Fiesund. Ved hytta til Tore Fidje på Sundodden fortalte og pekte han ut hva vi så med navn på holmer og skjær, båer, staker og byggingse.

I dag er det kun fire bofaste i Fiesund. Livsgrunnlaget har mye bestått av fiske, særlig etter hummer og makrell, men også to fiskeskøyter hadde sin hjemmehavn i området. Brødrene Thorsen og brødrene Vintermyr hadde hver sine skøyter og levde av å fiske hele året. Andre brukte båt til og fra arbeid, f.eks. til Risør. Høst og vinter var det å dra hjemmefra i mørket og komme hjem i mørket, og det var ikke alltid god sikt. På Fiestranda hadde alle båtene sine om vinteren, og når båtene skulle opp var det samarbeid som gjaldt. Den ene dagen min båt, i morgen din, så alle tok i et tak. Ved hjelp av en seksskåren talje og ren muskelkraft kom den ene båten opp etter den andre. I 1859 ble det bygget ei riktig stor skute der. Dessverre forliste den allerede i 1870 i Ny-Hellesund.

Mye folk på vandring i strålende sol ned mot Fiesund.
Foto: SRHLJEH.

Marte, og som ifølge folketellingen fra 1801 drev fiske og holdt vertshus. I sjøen nær vertshusene har en funnet rester etter glass og porselen. Dette kunne Svein også vise fram. Hvert roskifte hadde en leder med plikt til å hente inn rokarer «når søen ikke var for oppreist». På denne tida bodde det ca. 40 personer i Fiesund.

3. SIGNALEN Nå gikk veien videre til Signalen hvor vi ble møtt av en stram kar i flott uniform. Det var Karl Wilhelm Nilsen som fortalte om den optiske telegraf, som høyden har navnet sitt etter. Han hadde for anledningen iført seg en kvartermesters uniform fra Vestlandske regiment fra ca. 1800. Dette var uniformen som skipssjefen på kanonjollene bar på den tiden.

I 1808 ble det bygget et signalanlegg langs hele kysten fra Halden til Christiania og derfra til Bergen og videre delvis til Trondheim. Tidligere hadde det tatt ca. en uke å få en melding fra Bergen til Fredrikshald, som Halden het den gang. Da de utførte en prøve sommeren 1809 med det nye systemet, tok det 3,5 timer, en fantastisk forbedring.

Selve senderen var en mast med to tverrbommer med seks klaffer, tre oppe og tre nede. Med disse klaffene i forskjellige stillinger kunne man sende opptil flere

I 1951 ble kjøreveien fra Stemmen/Korsen ned til Fiesund bygget. Det ble avholdt en vei-basar til inntekt for dette, og Jens Danielsen ble satt til å lede arbeidet. Han sa: «Det er best vi starter arbeidet i Fiesund så ikke pengene blir brukt opp før veien er ferdig!» Og vei ble det. Seinere er den asfaltert.

Svein Skalvik overtok nå for å fortelle om den eldre tida. Her har vært folk bosatt i området siden bronsealderen. Dette forteller de gamle gravrøysene som ligger oppe ved Signalen om. Fiesund er avmerket på alle kart etter ca. 1600 som et roskifte mellom Lyngør og Risør. Som følge av dette var det ei tid på 1800-tallet to vertshus som ble drevet av hver sin enke, som begge het

*Vi nærmer oss Signalen. Yngvar Øigarden går sist og samler inn stoppskilt. Fra Signalen er det fantastisk utsikt over havet!
Foto: SRHL/IIH.*

*Karl Wilhelm Nilsen i kvartermesters uniform fra ca 1800, fortalte om «Den optiske telegraf» på Signalen.
Foto: SRHL/IIH.*

hundre meldinger. Det mest fryktede signal var: «Fiendtlige skip på vei inn». Dette signalet kom i 1812 med angrepet på Najaden i Lyngør. Melding ble sendt fra Lyngør via Signalen til Risør. De tre kanonjollene i Risør ble bemannet og satte full fart mot Lyngør. Resten av historien kjenner vi.

En slik signalstasjon var bemannet fra mars-april til oktober-november med en sjef og to mann. Det var 232 slike stasjoner langs kysten. Medregnet mannskapene på alle kanonjollene var det en styrke på ca. 5000 mann i beredskap for å forsvare kysten. Allerede i 1814 ble systemet lagt ned. Det ble forsøkt å bruke meldeapparatet kommersielt, men det var ikke lønnsomt.

4. KROKSMYR Fra Signalen til Kroksmyr var det ikke mer enn noen minutters gange. Der var det hovedrast med søsterkake, lotteri og medbrakt niste. Kroksmyr er et småbruk som har gått ut fra Fie. Den første som bosatte seg og dyrka jord her, var Hans Jensen rundt 1890. Der er ca. 12 mål dyrket mark og 100 mål

Pinsevandringa gikk fra Krabbesund skole via Fiesund og Signalen til Kroksmyr hvor det var hovedrast. Deretter til Stemmen, Engemyr og Trollbergvika. Turen var på 4,5 km, men lengre for de som også måtte tilbake for å hente bilene sine! Tegn. TA.

skog til eiendommen. I 1912 overtok Karsten Terkelsen, og det var hans barnebarn, Unni Synnøve Ryssgård, som fortalte om sine minner fra stedet. Hun er en av sju søsken som alle har fått tomt og bygd hytte på eiendommen. Kroksmyr eies nå av Karstens oldebarn Tor Mesøy.

Kirsten Helledal fortalte deretter om matrikkelgården Fie som er gnr. 4 i Risør. I 1591 var den full gård med en skyld på tre huder, men fra 1640 ble skylda redusert til to huder. På 1600-tallet begynte oppdelingen i flere gårdsbruk. Folk ble etterhvert mindre avhengig av jordbruk og hadde tilleggssyrker som sjøfolk, loser, båtbyggere, fiskere og snekkere. Alle ville gjerne ha en liten jordfleck, og i 1850 var det blitt 25 enheter med til sammen over 200 mål dyrka mark. Sildvika var det første bruket som ble skilt ut på 1700-tallet. Ordet Fie betyr ei slette ved vann.

5. STEMMEN Med nista fortært og mange glade vandrere med gevinster fra lotteriet, gikk turen over Fieåkeren og opp til Korsen/Stemmen. Mari Hope fortalte her om Solfrid og Frode Pedersen, som begge er mekanikere og sammen driver Fie bil og båt, båttopplag i to haller med plass til 200 båter, og har overtatt Ths. Juells Eftf. i Risør. Svein Skalvik fortalte om miljøet på Stemmen da han vokste opp. To butikker, den ene drevet av Magna Sandnes og den andre av hans mor, Marta Fie. Dette var bygdas sentrum med telefon, postutdeling, bussruter mm.

De grå og røde bussene, Åkvågruta, ble også behørig minnet. Thoralf Danielsen, barnebarn til Gunelius Danielsen som starta ruta, fortalte levende om oppstart og drift av denne familiebedriften. Gunelius kom i 1925 heim fra Amerika for å hente familien med tilbake, men han overtok i stedet småbruket på Fie og måtte ha noe mer å leve av. Han kjøpte en lastebil og fikk etter søknad løyve på all melkekjøring fra denne delen av kommunen til Risør Meieri. Snart ville også noen sitte på, og i 1927 kjøpte han en liten kombinert buss og lastebil og åpnet for rutetrafikk med passasjerer. Og det var mye annet som skulle med: post, gods, kraftfôr, bygningsmaterialer, varer til de to butikkene mm. Allerede i 1929 kunne han utvide med en 16-seters buss, og slik fortsatte det helt fram til 1953. Da ble han syk og sønnen Daniel overtok.

I 1957 ble Krabbesund skole nedlagt og elevene måtte skysses til Hope. Også det tok Åkvågruta seg av. I 1964 ble det i tillegg skyss av elever til Risør høyere allmennskole og gymnas, noe som medførte større buss. På 1970-tallet måtte alle elever etter endt barneskole til Risør ungdomsskole. Daniel døde i 1979, men kona Solveig sto for driften helt fram til 1985, da Risør og Tvedestrand bilruter (RTB) overtok. 58 års bil- og busshistorie var over. Thoralfs far, Arne, som var bror til Daniel, var også sjåfør på Åkvågruta.

6. ENGEMYR Neste stopp var Engemyr der Gustav Laukvik hadde vokst opp. Han fortalte om hvor fint og fritt det hadde vært, og hadde også noen gode historier

fra oppveksten. Både om å renne på ei svær steikepanne i snøen, å kaste med frosne poteter og ikke minst om tyske fly 9. april 1940 og andre uhyggelige situasjoner under krigen. Som Kroksmyr, er også Engemyr gått ut fra Fie, og her er ca. 20 daa dyrket mark og 150 daa med skog. Selve plassen er bygd midt på 1800-tallet. Det er lagt til jord ved kjøp av nærliggende eiendommer.

7. TROLLBERGVIKA Siste stopp var Trollbergvika, hvor Erik Johs. Vintermyr innledet. I dag er brygga her den eneste kommunale brygga på denne sida av Sandnesfjorden. Her har oppsittere sine båtplasser, som fra gammelt av hører til bruket. Men her er ikke god havn for alle vinder, så det har hendt at en båt eller to er slått til pinneved.

I bakken ned til brygga sto tidligere ei «ventebu». Denne ble brukt til å søke ly i mens man ventet på rutebåten. Bua ble revet i 1951 da ruteskyss med båt opphørte, og solgt for kr 180 som ble gitt til Krabbesund bedehus. Like ved ventebua sto ei diger gran, kalt «slaktegrana». Den hadde kraftige greiner og her ble slakt hengt opp, flådd og partert.

Deretter fortalte Oddvar Pedersen om sin tid i Trollbergvika. Han kom hit i 1959 og har bodd her siden. Først var han ansatt på slepebåt etter sin far som druknet, og i 1971 kjøpte han sin første fraktesbåt, «Ranheim», og seinere ble det flere. Den siste var «Remito» som han kjøpte i 1990 og hadde til han sluttet. Alle båtene var registrert med hjemmehavn i Risør. Til å begynne med var det frakt av stein og grus for Norcem og også for Risør kommune. Det var jo grusveier i 1970-åra, og mange er de brygger der han har losset grus til bruk på veiene innenfor. Senere ble det faste oppdrag for Spikerverket. Det betød anløp langs hele norskekysten og til Sverige og Danmark. Han er også innehaver av et laksesteng, og rett til å sette kilenot.

Det har også vært båtslipp og hummerkummer i Trollbergvika. På brygga står restene av et par daviter. Olav Thormod Aakvåg kunne fortelle at disse hadde tilhørt hans bestefar Tor Kristensen, også kalt «Gull-Tor». Her hadde han sin robåt som han brukte når han bl.a. skulle til Frydendal kirke. På hjemveien kunne de høre han sang dagens salmer. Om Tor står det for øvrig en artikkel i årboka for 2001, «Don Pedro» skrevet av Erik Sanness Johnsen.

Med dette var nok en vellykket pinsevandring over, og vandrekomiteen fikk en god applaus for sitt opplegg. Vandrekomiteen besto dette året av Arne Lauvhjell, Berit Weiby Gregersen, Erik Johs. Vintermyr, Ingvar Stenersen, Mari Hope, Marita Herigstad Halvorsen, Petter Norberg, Tore Fidje og Torstein Andersen. De fikk god hjelp av vaktene Yngvar Øigarden og Oskar Nielsen, samt informantene Olav Thormod Aakvåg, Svein Skalvik, Karl Wilhelm Nilsen, Harald Mesøy, Unni Synnøve Ryssgård, Kirsten Helledal, Thoralf Danielsen, Gustav Laukvik og Oddvar Pedersen.